

บทที่ 1

บทนำ

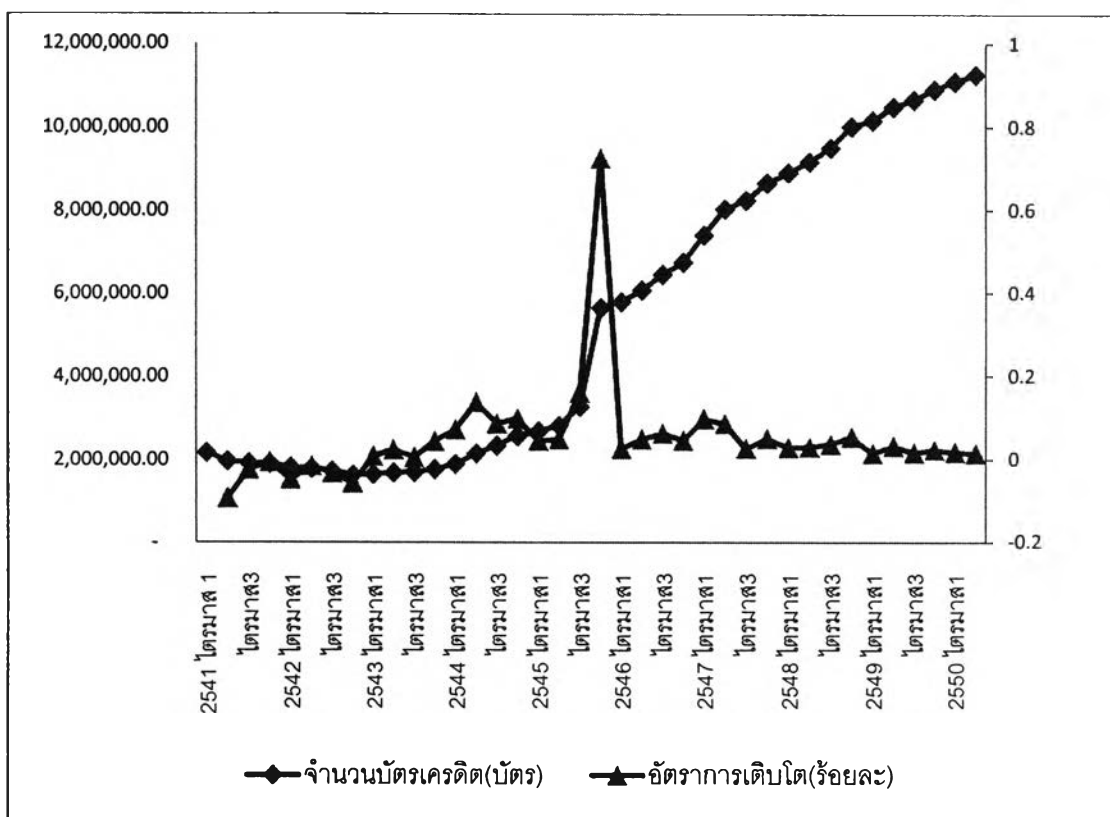

ธุรกิจบัตรเครดิตในประเทศไทยเป็นธุรกิจที่น่าจับตามองและได้รับความสนใจอย่างมาก เพราะมีการเติบโตอย่างต่อเนื่องมากกว่า 2 ทศวรรษและเป็นธุรกิจที่สร้างรายได้มหาศาลรวมทั้งยังเป็นเครื่องมือของทางภาครัฐในการกระตุ้นเศรษฐกิจได้อีกด้วย แต่การกระตุ้นเศรษฐกิจด้วยการเพิ่มการบริโภคอาจไม่ใช่หนทางที่ยั่งยืนในการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ขณะที่การดูแลหนี้ครัวเรือนไม่ให้เป็นสิ่งจำเป็นต่อการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ ดังนั้นในส่วนของบทนำนี้จะกล่าวถึงที่มาและความสำคัญของการผิมนัดชำระหนี้บัตรเครดิต วัตถุประสงค์ของการวิจัย ขอบเขตของการวิจัยรวมทั้งประโยชน์ของการวิจัยเรื่องการผิมนัดชำระหนี้บัตรเครดิตซึ่งจะเป็นประโยชน์ต่อการวางนโยบายของธนาคารแห่งประเทศไทยและธุรกิจบัตรเครดิต

1.1 ที่มาและความสำคัญ

บัตรเครดิต (Credit Card) คือบัตรที่ผู้ประกอบธุรกิจออกให้แก่ผู้บริโภคตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ผู้ประกอบธุรกิจกำหนดเพื่อใช้ชำระค่าสินค้า ค่าบริการ หรือค่าอื่นใด แทนการชำระด้วยเงินสด หรือเพื่อใช้เบิกถอนเงินสด ทั้งนี้ผู้ออกบัตรจะออกเงินสำรองทดแทนให้แก่ร้านค้าหรือสถานบริการไปก่อน แต่ผู้ถือบัตรเครดิตจะต้องนำเงินไปชำระค่าสินค้าและบริการให้แก่ผู้ออกบัตรเครดิตภายในเวลาที่กำหนด จากความสะดวกสบายในการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตที่สามารถใช้จ่ายเงินล่วงหน้าได้จำนวนมากและไม่ต้องพกเงินสดติดตัว บัตรเครดิตจึงได้รับความนิยมอย่างมากจนก่อให้เกิดการขยายตัวทั้งจำนวนบัตรและปริมาณการใช้จ่ายผ่านบัตรอย่างต่อเนื่อง แต่ที่สำคัญก็คือ ปริมาณการค้างชำระบัตรเครดิตที่เพิ่มพูนสูงขึ้นอย่างเห็นได้ชัดเจน

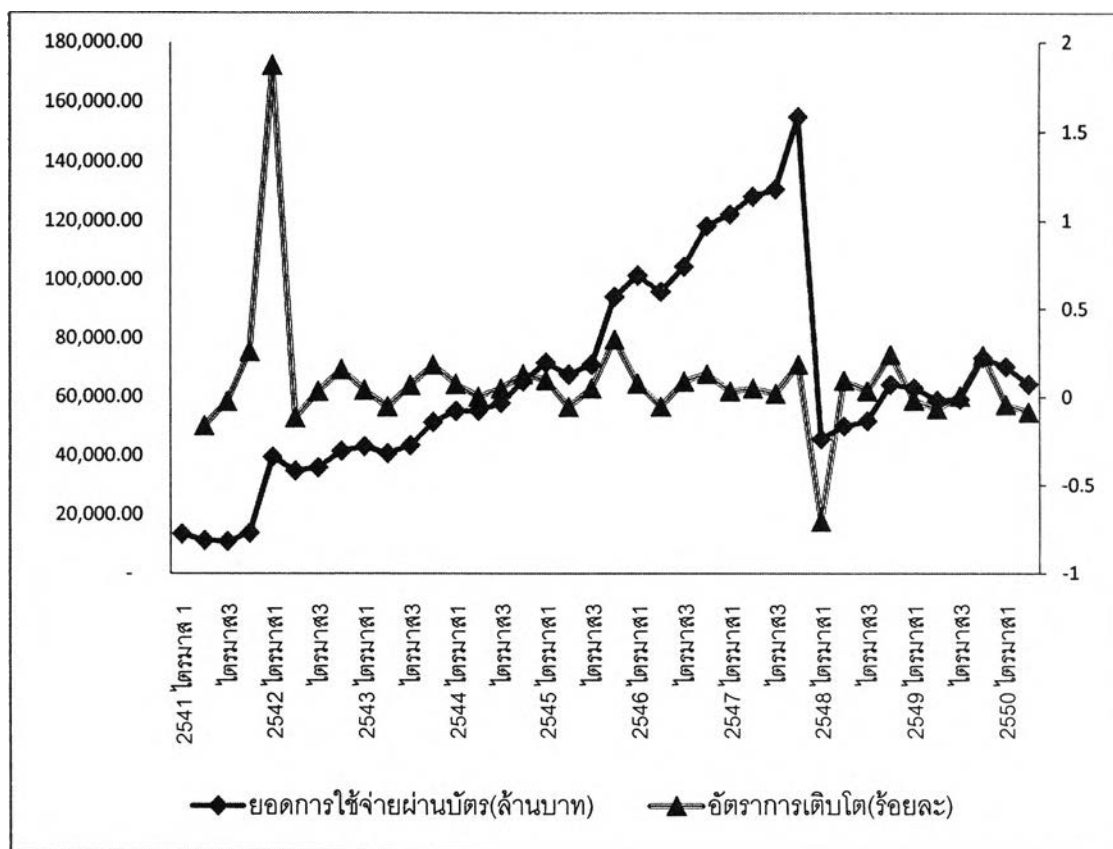
รูปที่ 1.1 ปริมาณบัตรเครดิตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541-2550

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2550.

รูปที่ 1.1 แสดงถึงการเพิ่มขึ้นของปริมาณบัตรเครดิตในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541-2550 และขยายตัวมากที่สุดในปี 2545 ซึ่งในปีนั้นธนาคารแห่งประเทศไทยมีการลดกฎเกณฑ์ในการสมัครบัตรเครดิต ทั้งนี้ในปี 2550 ไตรมาสที่ 2 มีบัตรเครดิตให้บริการทั้งสิ้น 11,254,587 บัตร เทียบกับไตรมาสที่ 1 ที่มีบัตรเครดิตทั้งสิ้น 11,087,343 บัตร เพิ่มขึ้น 167,244 บัตร หรือคิดเป็นร้อยละ 1.50 ปี 2550 ไตรมาสที่ 2 มีบัตรเครดิตของธนาคารพาณิชย์ไทย 4,492,614 บัตร เพิ่มขึ้นจากไตรมาสที่ 1 เท่ากับ 51,523 บัตร บัตรเครดิตของสาขาธนาคารต่างประเทศ 1,246,920 บัตร เพิ่มขึ้น 13,669 บัตร และบัตรเครดิตของบริษัทประกอบธุรกิจที่มีใช่สถาบันการเงิน (Non-bank) 5,515,053 บัตร เพิ่มขึ้น 102,052 บัตร จากรูปที่ 1 จะเห็นว่าจำนวนบัตรเครดิตยังมีอัตราการขยายตัวเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง

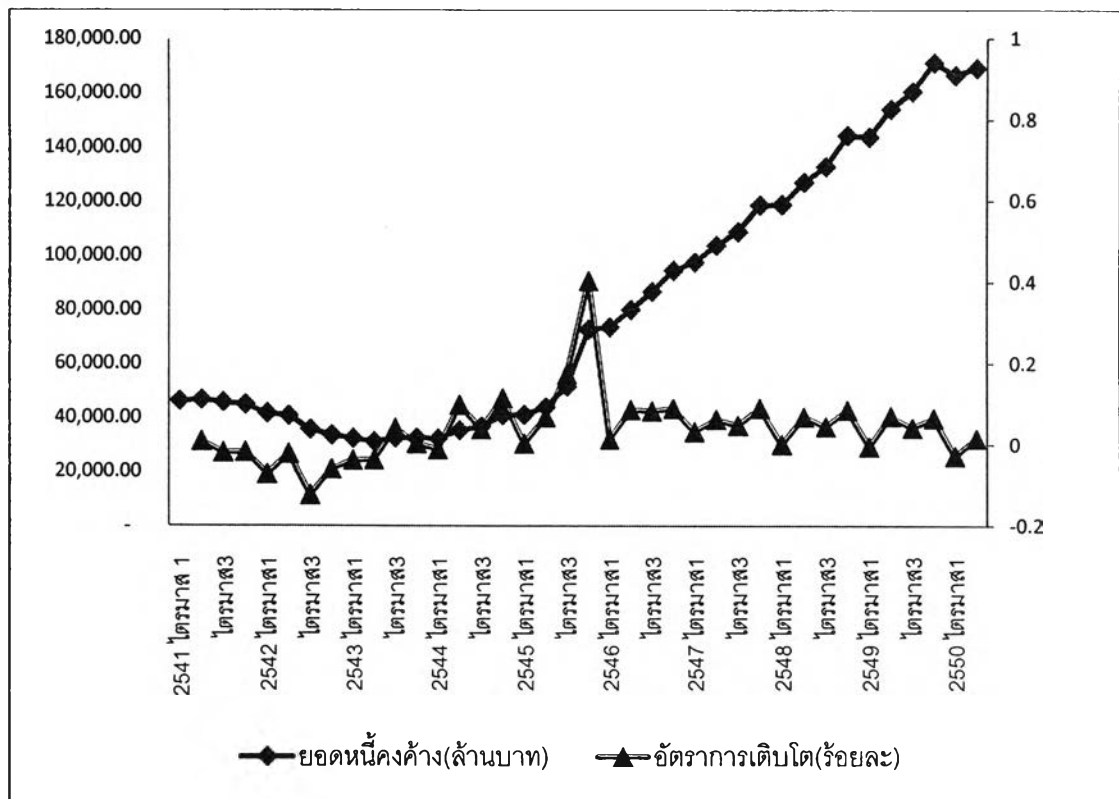
รูปที่ 1.2 ปริมาณการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541-2550

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2550.

รูปที่ 1.2 แสดงปริมาณการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541-2550 ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นทั้งปริมาณการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตในประเทศและต่างประเทศ รวมถึงปริมาณการเบิกเงินสดล่วงหน้าทำให้ปริมาณการใช้จ่ายรวมสูงขึ้น แต่จะเห็นว่าปริมาณการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตลดลงมากในปี 2548 หลังจากที่ธนาคารแห่งประเทศไทยมีการคุมเข้มธุรกิจบัตรเครดิต ทั้งนี้ปริมาณการใช้จ่ายรวมทั้งระบบ ณ ไตรมาสที่ 2 ปี 2550 มีทั้งสิ้น 64,455.36 ล้านบาท เทียบกับสิ้นไตรมาสที่ 1 ปี 2550 ที่มีปริมาณการใช้จ่ายทั้งสิ้น 70,377.29 ล้านบาท ลดลงมากถึง 5,921.93 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 8.41 เป็นการใช้จ่ายในต่างประเทศ 2,497.96 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 93.19 ล้านบาท และเป็นการเบิกเงินสดล่วงหน้า 15,768.73 ล้านบาท ลดลงจากไตรมาสที่ 1 ถึง 2,090.59 ล้านบาท หรือลดลงร้อยละ 11.70 ซึ่งหากดูภาพรวมของการให้บริการบัตรเครดิตของสถาบันการเงินทั้งระบบหลังจากปี 2548 จะพบว่าปริมาณการใช้จ่ายผ่านบัตรในปี 2550 เพิ่มขึ้น 87.33% เทียบกับไตรมาสที่ 1 ปี 2548 ซึ่งนับว่ามีอัตราการเพิ่มที่สูงมาก

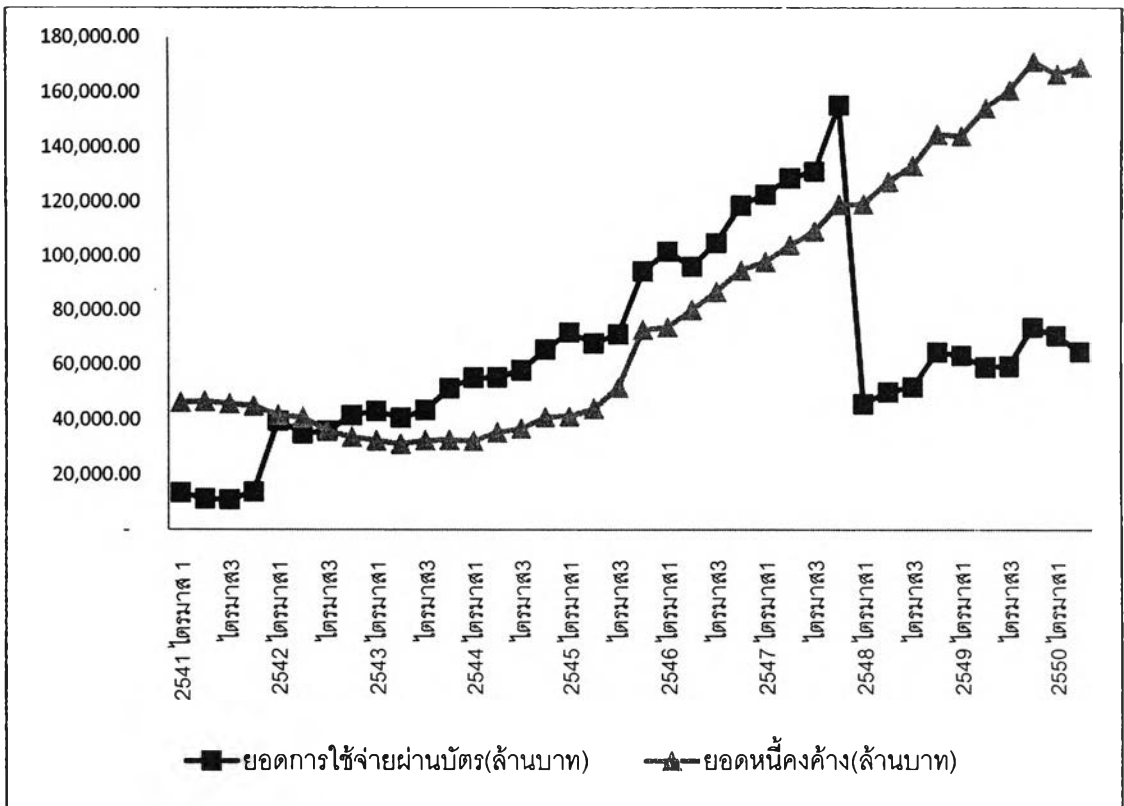
รูปที่ 1.3 ปริมาณการค้างชำระบัตรเครดิตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541-2550

ที่มา: ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2550.

รูปที่ 1.3 แสดงปริมาณการค้างชำระบัตรเครดิตตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541-2550 ซึ่งมีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องแม้ว่าจะมีการออกกฎเกณฑ์ควบคุมอย่างเข้มงวดโดยธนาคารแห่งประเทศไทย สำหรับยอดคงค้างสินเชื่อบัตรเครดิต ณ ไตรมาสที่ 2 ปี 2550 มีทั้งสิ้น 169,016.56 ล้านบาท เทียบกับไตรมาสที่ 1 ปี 2550 ที่มียอดสินเชื่อคงค้างทั้งระบบ 166,382.78 ล้านบาท โดยยอดสินเชื่อคงค้างมีการปรับตัวเพิ่มขึ้น 2,633.78 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 1.58 โดยเป็นยอดคงค้างสินเชื่อของธนาคารพาณิชย์ไทย 57,011.38 ล้านบาท เทียบกับเดือนมีนาคม 55,821.82 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 1,189.56 ล้านบาท สาขานาคารต่างประเทศ 34,356.44 ล้านบาท เทียบกับเดือนมีนาคม 33,687.93 ล้านบาท เพิ่มขึ้น 668.51 ล้านบาท และนอนแบงก์ 77,648.74 ล้านบาท เทียบกับเดือนมีนาคม 76,873.03 เพิ่มขึ้น 775.71 ล้านบาท

รูปที่ 1.4 เปรียบเทียบปริมาณการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตและยอดคงค้าง

ที่มา : ธนาคารแห่งประเทศไทย, 2550

รูปที่ 1.4 แสดงการเปรียบเทียบปริมาณการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตและปริมาณยอดการค้างชำระซึ่งเห็นได้อย่างชัดเจนว่าในปี 2545 ธนาคารแห่งประเทศไทยลดหย่อนมาตรการควบคุมบัตรเครดิตทำให้บัตรเครดิตมีการขยายตัวสูง ยอดการใช้จ่ายผ่านบัตรรวมทั้งยอดคงค้างเพิ่มสูงขึ้นมาก แต่ในปี 2547 ธนาคารแห่งประเทศไทยได้ออกกฎเกณฑ์เข้มงวดเพื่อควบคุมธุรกิจบัตรเครดิตทำให้ปริมาณการใช้จ่ายผ่านบัตรเครดิตลดลงอย่างมากแต่ปริมาณยอดการค้างชำระหนี้บัตรเครดิตยังคงเพิ่มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่อง ปริมาณการค้างชำระบัตรเครดิตที่มีมูลค่ามหาศาลนั้นนับว่าเป็นสัญญาณสำคัญที่น่าจับตามอง การหยิบยืมเงินในอนาคตมาใช้ก่อนนั้นได้กดดันให้ภาวะหนี้สินของประชาชนเพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว การสร้างหนี้ของผู้ถือบัตรเครดิตกำลังจะกลายเป็นภาระหนักหน่วง ซึ่งพฤติกรรมเหล่านี้จะนำไปสู่วิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจได้ หากประชาชนผู้ถือบัตรเครดิตไม่มีความสามารถในการชำระหนี้ ดังวิกฤตหนี้บัตรเครดิตที่เกิดขึ้นในประเทศเกาหลีใต้ บทเรียนที่ได้จากสถานการณ์ที่เกิดขึ้นในประเทศเกาหลีใต้ คือ การบริโภคที่เพิ่มขึ้นสูงอย่างรวดเร็ว มีผลต่อการเพิ่มขึ้นของหนี้สินภาคครัวเรือน ทำให้มีการออกมาตรการจากทางภาครัฐ ซึ่งมีผลทำ

ให้เศรษฐกิจต้องประสบกับความผันผวนและการชะลอตัว¹ จึงเห็นได้ว่าการกระตุ้นการบริโภคจึงอาจจะไม่ใช่หนทางที่ยั่งยืนสำหรับการขยายตัวของเศรษฐกิจ ในขณะที่การควบคุมดูแลมิให้หนี้ภาคครัวเรือนปรับเพิ่มขึ้น ยังคงเป็นสิ่งสำคัญต่อการรักษาเสถียรภาพทางเศรษฐกิจ

ปัญหาการผิดนัดชำระหนี้กลายเป็นปัญหาใหญ่ที่สร้างความปั่นป่วนให้เศรษฐกิจโลกที่เห็นได้อย่างชัดเจนก็คือ ปัญหาการผิดนัดชำระหนี้ของสินเชื่อซับไพรม์² (Sub-Prime Mortgage or Sub-Prime Loan) หรือ "สินเชื่อเพื่ออสังหาริมทรัพย์สำหรับผู้ที่มีความน่าเชื่อถือต่ำ" ทั้งนี้เนื่องจากหลายกิจการทั่วโลกได้มีการลงทุนในธุรกิจภาคอสังหาริมทรัพย์สหรัฐโดยเฉพาะในสินเชื่อที่ไม่มีหลักทรัพย์หรือมีหลักทรัพย์คุณภาพต่ำค่าประกัน หรือ Sub-Prime Mortgage ในสหรัฐเป็นหลัก โดยลงทุนผ่านการซื้อตราสารอนุพันธ์ทางการเงินรุ่นใหม่ที่เรียกว่า Collateralised Debt Obligations (CDOs) หรือตราสารหนี้ที่มีหลักทรัพย์ค้ำประกัน อนุพันธ์ CDOs นี้เกิดจากการที่ธนาคารที่ออกสินเชื่อประเภท Sub-Prime Mortgage และนำสินเชื่อเหล่านั้นมาขายต่อในตลาดรอง (Secondary Market) โดยนำหลักทรัพย์จาก Sub-Prime Mortgage มาค้ำประกันการออก CDOs อีกทอดหนึ่งเพื่อให้ได้ราคาดีขึ้น วิกฤติทางการเงินได้ส่งสัญญาณเมื่อภาคอสังหาริมทรัพย์ที่เป็น Underlying Asset ของอนุพันธ์ทั้งหลายเริ่มมีปัญหา โดยเฉพาะภาค Sub-Prime ที่มีประมาณการว่าอย่างน้อย 1 ใน 5 ของสินเชื่อชนิดนี้เริ่มมีปัญหาผิดนัดชำระหนี้หรือ Mortgage Delinquency แม้ว่าสินเชื่อเพื่อการบริโภคประเภทบัตรเครดิตจะมีปริมาณการค้างชำระที่น้อยกว่าสินเชื่อเพื่อที่อยู่อาศัย แต่ธุรกิจบัตรเครดิตก็เป็นอีกธุรกิจหนึ่งที่มีการทำ Securitization ด้วยการนำลูกหนี้เป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันตราสารอนุพันธ์ทางการเงิน ดังนั้นหากมีการผิดนัดชำระหนี้เกิดขึ้นก็ย่อมส่งผลเช่นเดียวกับปัญหาการผิดนัดชำระหนี้ของ Sub-Prime Mortgage

ปรากฏการณ์การผิดนัดชำระหนี้ของลูกหนี้บัตรเครดิตที่เกิดขึ้นกับประเทศไทยในปัจจุบันได้ขยายตัวเพิ่มขึ้นมาก หลังจากธนาคารแห่งประเทศไทยออกมาตรการแก้ไขปัญหานี้ครัวเรือนโดยปรับเกณฑ์วงเงินชำระขั้นต่ำของบัตรเครดิตเพิ่มขึ้นจากร้อยละ 5 เป็นร้อยละ 10 ของยอดการ

¹ ศูนย์วิจัยกสิกรไทย, "ไทย VS เกาหลีใต้ กับวิกฤตินี้บัตรเครดิต", 14 ตุลาคม 2546.

² สำนักนโยบายเศรษฐกิจมหภาคและระหว่างประเทศ, "วิกฤตเศรษฐกิจในสหรัฐอเมริกา," 10 สิงหาคม 2550.

ใช้จ่ายตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2550³ ซึ่งส่งผลให้การเบิกเงินสดล่วงหน้าจากบัตรเครดิต ลดลงร้อยละ 3.59 หรือ 566 ล้านบาท แต่กลับส่งผลต่อความสามารถในการผ่อนชำระหนี้ของลูกหนี้บัตรเครดิตทำให้ยอดการค้างชำระเพิ่มจากร้อยละ 4.75 ในไตรมาสแรกของปี 2550 เป็นร้อยละ 5.55 ในไตรมาสที่ 2 ของปี 2550 ขณะที่ยอดหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้หรือ NPL (Non-Performing Loan) ในไตรมาสที่ 2 ของปี 2550 เพิ่มสูงขึ้นเป็นร้อยละ 3.4⁴ และการปรับขึ้นอัตราดอกเบี้ยจากร้อยละ 18 เป็นร้อยละ 20 ที่มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 กรกฎาคม 2550⁵ ก็ย่อมส่งผลต่อปริมาณการค้างชำระและความสามารถในการชำระหนี้ของผู้ถือบัตรเครดิตด้วย

เนื่องจากการศึกษาและเข้าใจถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลการผิดนัดชำระหนี้และการเกิดหนี้เสียของประชาชนนั้นมีความสำคัญเชิงนโยบายต่อการออกกฎเกณฑ์ของธนาคารแห่งประเทศไทย รวมทั้งนโยบายลดความเสี่ยงของการผิดนัดชำระหนี้และหนี้เสียของผู้ประกอบการธุรกิจบัตรเครดิต ซึ่งมีผลต่อการดำรงเงินทุนสำรอง(Capital Charge) ตามหลัก Basel II ดังนั้นเพื่อยับยั้งการผิดนัดชำระหนี้และการเกิดหนี้เสียจากบัตรเครดิตซึ่งจะส่งผลกระทบต่อเสถียรภาพของระบบการเงิน งานวิจัยชิ้นนี้จึงเห็นความสำคัญที่จะต้องทำการศึกษาถึงปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผิดนัดชำระหนี้และการเกิดหนี้เสียของผู้บริโภค แต่จากการศึกษางานวิจัยเกี่ยวกับการผิดนัดชำระหนี้และการเกิดหนี้เสียจากบัตรเครดิตทั้งในและต่างประเทศ จะเห็นได้ว่า งานวิจัยส่วนใหญ่ของประเทศไทยจะใช้การเก็บข้อมูลแบบปฐมภูมิ และไม่ได้มีการใช้เครื่องมือทาง Econometrics ในการวิเคราะห์แพร่หลายนัก ทั้งนี้อาจเนื่องจากประเทศไทยยังมีข้อจำกัดในเรื่องความลับของข้อมูลในเชิงธุรกิจ

ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้จึงได้ทำการศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผิดนัดชำระหนี้และการเกิดหนี้เสียบัตรเครดิตด้วยการใช้ข้อมูลทุติยภูมิโดยใช้กลุ่มตัวอย่างจากฐานข้อมูลบริษัทบัตรเครดิตแห่งหนึ่งในประเทศไทยเป็นตัวแทนประชากรในการศึกษา และใช้การวิเคราะห์ด้วย

³ ธนาคารแห่งประเทศไทย, "เลขที่ ฝนส.(21)ว.185/2549 เรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจของธนาคารพาณิชย์," 28 พฤศจิกายน 2549.

⁴ "ตลาดเงิน", ดอกเบี้ยธุรกิจ (10 - 16 กันยายน 2550):18.

⁵ ธนาคารแห่งประเทศไทย, "เลขที่ สนส.(21)ว.48/2547 เรื่องการกำหนดหลักเกณฑ์วิธีการและเงื่อนไขในการประกอบธุรกิจของธนาคารพาณิชย์," 26 มีนาคม 2547.

เครื่องมือทาง Econometrics ดังเช่นที่มีการศึกษาในต่างประเทศเพื่อหาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผิมนัดชำระหนี้และการเกิดหนี้เสียบัตรเครดิตของผู้บริโภค

1.2 วัตถุประสงค์ของการศึกษา

วัตถุประสงค์ของการวิจัยครั้งนี้คือ

1. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการผิมนัดชำระหนี้บัตรเครดิตของผู้บริโภค
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการเกิดหนี้เสียจากบัตรเครดิตของผู้บริโภค
3. เพื่อหานโยบายที่เหมาะสมเพื่อลดความเสี่ยงจากการผิมนัดชำระหนี้และการเกิดหนี้เสียจากบัตรเครดิตของผู้บริโภค

1.3 ขอบเขตของการศึกษา

ในการศึกษานี้ได้กำหนดขอบเขตของการศึกษาไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านประชากร : ได้กำหนดกลุ่มตัวอย่าง คือ ผู้ถือบัตรเครดิตของบริษัทบัตรเครดิตแห่งหนึ่งในประเทศไทย จำนวน 19,626 ราย
2. ขอบเขตด้านระยะเวลา : ข้อมูล Cross Section ของผู้ถือบัตรเครดิตที่ได้รับอนุมัติบัตรเครดิตในปี พ.ศ. 2548 และข้อมูลพฤติกรรมการใช้จ่ายและการชำระหนี้บัตรเครดิตตั้งแต่เดือนธันวาคม พ.ศ. 2548 ถึงเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. 2550

1.4 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ในการศึกษานี้คาดหวังให้เกิดประโยชน์ต่อตัวผู้วิจัยและผู้อ่านดังนี้

1. ทราบถึงปัจจัยที่มีนัยสำคัญต่อการผิมนัดชำระหนี้และการเกิดหนี้เสียบัตรเครดิต และกลุ่มบุคคลที่มีความเสี่ยงในการผิมนัดชำระหนี้และการเกิดหนี้เสีย เพื่อเป็นแนวทางการดำเนินงานของผู้ประกอบธุรกิจบัตรเครดิตในการปล่อยสินเชื่อเพื่อการบริโภคด้วยความระมัดระวังเพื่อยับยั้งการเกิดหนี้เสียในอนาคต
2. ลดความเสี่ยงของการผิมนัดชำระหนี้และการเกิดหนี้เสียซึ่งจะเป็นการลดการดำรงเงินทุนสำรองตามหลัก Basel II
3. ช่วยให้ผู้ประกอบการมีความคล่องตัวในการดำเนินนโยบายเพื่อตอบสนองต่อปัจจัยทางเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลง

4. เป็นแนวทางในการดำเนินนโยบายและการออกกฎเกณฑ์ควบคุมธุรกิจบัตรเครดิตของธนาคารแห่งประเทศไทย
5. ช่วยรักษาเสถียรภาพของระบบการเงิน

1.5 นิยามศัพท์เฉพาะ

1. **บัตรเครดิต** หมายถึง บัตรเครดิตที่บริษัทบัตรเครดิตกรุงไทย จำกัด มหาชน ออกให้แก่ผู้บริโภค ตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่ผู้ประกอบธุรกิจกำหนดเพื่อใช้ชำระค่าสินค้าและบริการแทนการชำระด้วยเงินสด หรือเพื่อให้ถอนเงินสด
2. **การผิดนัดชำระหนี้** หมายถึง การที่ลูกหนี้บัตรเครดิตผิดนัดชำระหนี้จากระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้
3. **หนี้เสีย** หมายถึง ลูกหนี้ที่มีการผิดนัดชำระหนี้ตั้งแต่ 180 วันขึ้นไป จัดเป็นหนี้ที่ไม่ก่อให้เกิดรายได้ หรือ Non-performing Loan